

З НАГОДИ 10-ЛІТТЯ ЧАСОПISУ

Неможливо уявити розвиток науки, будь-якої науки, без сучасних наукових часописів. Від того моменту як зростання спеціалізації знань спричинилося до інституціоналізації окремих наукових дисциплін, включно з соціологією, вони постали як особлива форма закріплення й трансляції наукових знань. Академічні періодичні видання стали способом доведення до наукової спільноти нових результатів наукових досліджень природи і суспільства, місцем обговорення наукових проблем, обміну думками, доводами і контрдоводами. У цій своїй якості часописи заступили місце манускриптів, фоліантів і листування між окремими дослідниками, об'єднаними в “республіку вчених”. Вони дали змогу розширити коло дослідників-учасників обміну думками, перетворилися на своєрідні центри об'єднання й кристалізації національних та інтернаціональних дисциплінарно зорганізованих наукових спільнот. Вони також перебрали на себе просвітницьку функцію популяризації й поширення спеціально-наукових знань.

Диференціація соціологічного знання привела до того, що в кожній національній соціологічній спільноті тепер видається чимало академічних часописів, присвячених не лише загальним проблемам дисципліни, а й розвитку її окремих субдисциплін, галузей, шкіл і напрямів, що створюють у рамках соціології свої особливі системи знань, методологічні підходи і стратегії розв'язання наукових проблем і сегментують загальне академічне поле соціології. Утім, у цій множині соціологічних видань завжди можна знайти часопис, який перебуває на передньому краї постановки й розроблення проблем соціології, який користується особливим авторитетом і посідає особливе місце в науковому житті соціологічної спільноти.

В Україні таким періодичним виданням, без сумніву, є часопис “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”, що його видає Інститут соціології НАН України. Цього року йому виповнюється десять років. Навіть за мірками звичайного календарного часового масштабу це термін чималий. Але соціальний час — конструкт особливий, його значущість зумовлює характер доби, пов'язаної з певним станом соціальних структур, що її формують. Один рік доби рішучих змін, коли знезап'як якісно змінюється характер соціальних процесів і зростає інтенсивність їх, може дорівнювати десятиліттям періодів повільного еволюційного розвитку. От саме за такої доби великомасштабних зсувів величезних тектонічних пластів соціальної реальності довелося народитися і жити нашому часопису. Тому і значимість цього ювілею особлива.

Коли соціальні структури “відомого світу” (І.Валерстайн) з тих чи тих причин канули в Лету, соціологічна спільнота України опинилася в зовсім новій і дуже непростій соціальній та епістемологічній ситуації, що й досі навряд чи осмислена. Академічна наука взагалі і соціологічна зокрема була поставлена в умови виживання. Відбудувати соціологію наново, за умов соціальної непевності і деградації багатьох сфер громадського життя, відсутності надійних та адекватних теоретичних і методологічних орієнтирів і засобів, кризи усталених

парадигм і стилів мислення — справа більш ніж відповідальна. Але саме це завдання об'єктивно постало перед редакцією часопису. Задум нового академічного періодичного видання ґрунтувався на переконанні в необхідності створення інтелектуального об'єднано-го центру, що залучає до живої дискусії стосовно сутності, призначення, пізнавальних можливостей і перспектив соціології як наукової дисципліни професійних соціологів, які усвідомлюють важливість пробудження критичного духу соціальної науки, які прагнуть здобути адекватні теоретичні й методологічні засоби пізнання соціальної реальності й тим самим сприяти розв'язанню гострих соціальних проблем і поліпшенню соціальної ситуації в країні. Цілі часопису полягали у зміцненні та розвитку творчого потенціалу академічної соціальної науки, підвищенні рівня теоретичних та емпіричних, фундаментальних та прикладних соціологічних досліджень, а також професійної компетенції соціологів, в інформаційній підтримці становлення соціології в Україні, у сприянні гідному входженню її в міжнародну соціологію. Шляхами досягнення цих цілей став пошук і репрезентація на шпальтах часопису нових напрямів теоретизування, орієнтування авторів на поглиблене розроблення понятійного апарату соціології, розвиток дослідницьких стратегій, стимулювання міждисциплінарних досліджень.

Усі зазначені завдання мають довгостроковий характер, їх принципово неможливо розв'язати одразу. Ми можемо оцінювати лише те, наскільки успішним є просування цим шляхом і наскільки правильно обрано шлях. І зараз, коли минуло десять років, можна з упевненістю констатувати, що часопис досяг значних успіхів у підвищенні теоретико-методологічного рівня соціологічної науки в Україні та її суспільної значимості. Видання часопису дало змогу Інституту соціології зміцнити свою провідну роль у координації діяльності соціологічних установ країни.

За складних умов, в які була поставлена вітчизняна соціологія, часопис не тільки вижив, а й, долаючи несприятливі матеріальні й організаційні обставини, зумів створити всі необхідні передумови для нормальної роботи. Забезпечення регулярного виходу часопису за умов, коли численні наукові видання з об'єктивних причин відчували значні труднощі в організації безперебійної роботи, вже саме по собі є величезним досягненням. У цьому незаперечна заслуга редакції часопису. Випуск будь-якого наукового видання залежить не лише від зусиль професійних учених, а й від кваліфікованої роботи наукових і літературних редакторів, перекладачів, фахівців із комп'ютерної верстки. На щире подяку заслуговує сумлінна, воістину творча, інтелектуально насичена робота в часопису його безпосередніх творців — В.Гломозди, О.Іващенко, С.Іващенко, В.Матусевича, М.Роїка, Л.Тютюнник.

Завдяки їхній плідній праці часопис став тим, чим він нині є — дзеркалом вітчизняної соціології. Адже представництво часопису цілком адекватно відображає рівень і стан соціологічного знання в країні і наявні в ньому проблеми. Це слушно як стосовно корпусу авторів часопису, які репрезентують усі найбільші регіональні центри розвитку академічної соціологічної науки в Україні, так і стосовно тематики досліджень. Як відомо, тематика досліджень, в якій відбивається сукупність проблем, досліджуваних соціологією, не тільки окреслює предмет соціології, а й є показником рівня розвитку дисципліни, колективного інтелекту її професійної наукової спільноти, міри заглибленості її в дослідження по-справжньому нових проблем, у процесі якого невідоме стає пізнаним. За тематикою досліджень, що публікуються в часопису, можна судити про те, наскільки рівень вітчизняної соціології відповідає рівню розвитку світової

соціологічної думки. У цьому сенсі можна стверджувати, що видання часопису сприяло якісному зростанню соціологічних досліджень в Україні, подоланню певного нальоту провінціалізму в теоретичних пошуках і розробленні методології дослідження соціальної реальності, характерного для минулих років, коли соціологія сприймалася як суто емпірична наука.

Зараз як ніколи соціологи усвідомлюють потребу в соціологічній теорії, без якої дослідники залишаються сліпими стосовно соціальної реальності: не можуть ані встановити соціальних фактів, ані зрозуміти й пояснити їх. При цьому ми потребуємо оновлення теоретико-методологічних підходів до пізнання соціальної реальності. Слід нагадати, що класична соціальна теорія народжувалася як спроба пояснення “великої трансформації” соціуму аграрного феодального суспільства в соціум капіталістичного індустріального суспільства. Ця трансформація усвідомлювалася як перехід від спільноти до суспільства, від традиційної до раціональної соціальної дії, від механічної солідарності до органічної, від взаємодії на основі статусу до взаємодії на засадах контракту. Але в наш час світ вступає в період нової великої трансформації, адекватне розуміння причин якої, її рушійних сил, сутності й спрямованості — поки відсутнє. І завдання соціології — брати участь в осмисленні перетворень, що відбуваються, а для цього необхідні нові теоретичні й методологічні ідеї, новий концептуальний апарат, що відображає трансформаційну соціальну реальність. Треба сказати, що видання часопису сприяє розв’язанню цієї проблеми, і в цьому неабияка заслуга тих, хто безпосередньо визначає політику часопису, його “батьків-фундаторів” — В.М.Ворони та Є.І.Головахи, вчених Інституту соціології НАН України, які незмінно входять до складу його редколегії.

Поступово збільшується кількість публікацій, присвячених розробленню різноманітних теоретичних проблем соціології — від соціологічної саморефлексії, спрямованої на з’ясування пізнавальних можливостей цієї науки, глобальної й історичної макросоціології до теоретичного осмислення соціальної структури, соціальних інститутів і тенденцій соціального розвитку українського суспільства, а також дослідження теоретичних аспектів соціології особистості. Звісно, сьогодні зарано говорити про те, що вітчизняна соціологія готова запропонувати завершене розв’язання соціальних проблем українського суспільства, оскільки ще не всі соціальні процеси були повною мірою теоретично осмислені й набули задовільного пояснення. Проте в публікаціях, уміщених на сторінках часопису, розпочинаються плідні спроби створити адекватний теоретичний образ соціальної реальності, відобразити стан і перспективи розвитку українського суспільства, виявити динаміку соціальних змін і вияв їх у громадській думці, соціальному самопочутті й орієнтаціях різних груп населення. Розроблення теоретичних інструментів пізнання, вдосконалення і розвиток понятійного апарату соціології стали тим підмурком, що уможливив для наших соціологів емпіричне дослідження складних питань зміни соціальної структури українського суспільства, проблем соціальної стратифікації, соціального виключення, класоутворення і класових відносин, становлення громадянського суспільства, суспільних рухів, формування й структури політичних еліт, ролі засобів масової інформації в соціальному житті нашої країни, соціокультурних змін у контексті глобальних процесів розвитку, стилів життя різних соціальних груп тощо.

Підтримці належного рівня теоретичної культури мислення українських соціологів значною мірою сприяє здійснюване часописом ознайомлення читачької аудиторії з діяльністю закордонних колег. Статті представників соціо-

логічної науки із близького й далекого зарубіжжя регулярно публікуються на сторінках часопису. Цій меті слугують також регулярні публікації матеріалів конференцій, круглих столів, дискусій, читань, методологічних семінарів. У такий спосіб редакція дає можливість широким колам соціологів постійно бути в курсі новітніх подій і тенденцій наукового життя і брати участь в обговоренні актуальних проблем соціології й нагальних соціальних проблем сучасного світу. Публікуючи на своїх сторінках розроблені в соціології теоретичні й методологічні погляди, підходи, концепції, часопис відкриває перед читачами широку панораму стану сучасної соціологічної думки, забезпечуючи зв'язок між вітчизняною і світовою соціологією і підвищуючи загальний рівень колективного інтелекту української соціології.

На подяку заслуговують усі, хто активно сприяє виконанню благородної місії часопису й удосконаленню його діяльності, — редакція, редакційна колегія, автори, вдумливі й небайдужі читачі, вимогливі рецензенти, всі, хто бачить у ньому свою трибуну і для кого він є джерелом відомостей про новітні наукові досягнення.

Бажаючи часопису успіхів у здійсненні його місії, висловимо надію, що він і далі стимулюватиме українських соціологів до розширення наукового кругозору, вдосконалення навичок інтелектуальної діяльності та підвищення теоретичної й методологічної культури досліджень, орієнтуватиме їх на критичне й об'єктивне дослідження соціального життя. Сподіваємося, що часопис і надалі забезпечуватиме доступ громадськості до досягнень соціологічної думки України, створюватиме сприятливу творчу атмосферу для відкритого, доброзичливого й коректного обміну думками між соціологами різних теоретичних напрямів, для ведення діалогу між соціологами і представниками інших суспільних наук для обговорення гострих соціальних проблем із метою розбудови сучасного гуманного й демократичного українського суспільства.

КИРИЛО ГРИЩЕНКО,

учений секретар Інституту соціології НАН України

АНДРІЙ МАЛЮК,

науковий співробітник Інституту соціології НАН України